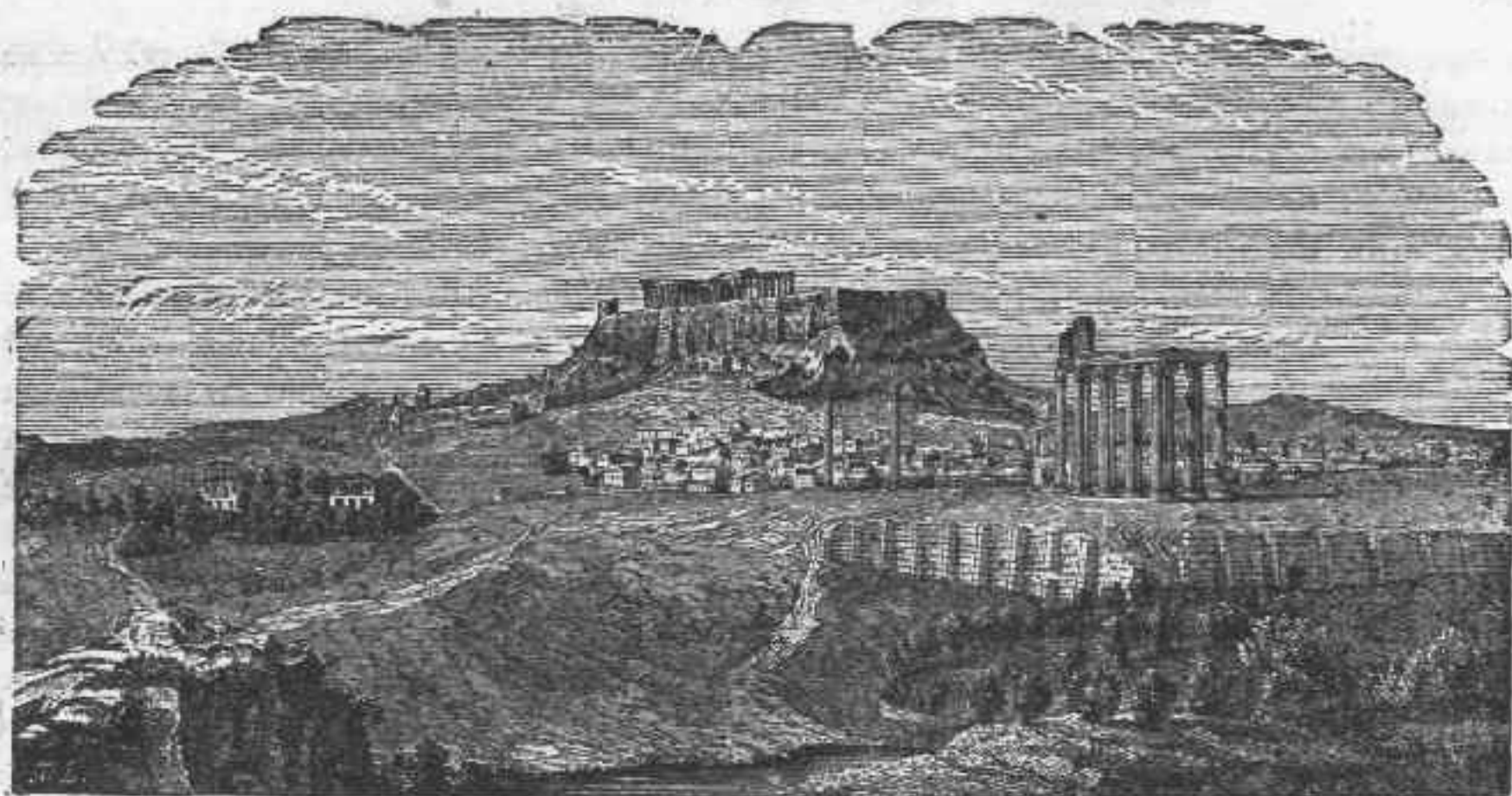

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ, 1868.

ΤΟΜΟΣ ΙΘ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 442.

ΑΠΟΔΗΜΗΤΟΥ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΤΡΙΤΟΝ (1).

Εἰκὼν τῶν Ζακυνθίων γυναικῶν. — Δουλική κατάσταση αὐτῶν. — Δικτυωτά. — ἔθιμα. Προσωπιδιοφορία. — Ἐσφαλμένη κρίσις ξένου περιηγητοῦ. — Ἀνασκευή αὐτῆς καὶ ἱστορικὴ ἀφήγησις τῆς πρώτης καταστάσεως τῶν Ζακυνθίων γυναικῶν. — Ἰόνιος Νομοθεσία καθ' ἑσὲν τὰς γυναῖκας ὁρᾷ. — Συμπέρασμα καὶ ὀριστικὴ ὑπὲρ τῶν γυναικῶν ἀπολογία. — Κόμησσα Καταγασμάρι.

... Τὰς γυναῖκας τοῦ λαοῦ τῆς Ζακύνθου χαρακτηρίζουσιν ἰδίως ὠραῖοι μέλανες ὀφθαλμοὶ καὶ ἀγαθὴ καρδιά. Χαιρέσταται τὸ ἀνάστημα, μέλαιναν καὶ στίλβουσιν κόμην ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχουσιν, χαρακτηρὰς δὲ προσώπου ἐν γένει πρὸς τοὺς τῶν γυναικῶν τῆς Ἰσπανίας περαπλησίους, ἐνδύονται μετὰ σπανίας εἰς γυναικᾶς τοῦ λαοῦ κομψότητος, καθαριότητος καὶ φιλοκαλίας, ἅμα δὲ καὶ μεθ' ἀπλότητος. Κατ' οἶκον ἀσκεπεῖς καὶ τὸν παλαιὸν Ἰσπανικὸν ἢ ἰταλικὸν τοῦ κτενίζεσθαι τρόπον τηροῦσαι, ὅσκις ἐξέρχονται τὸ ἑσπέρας (διότι σπανιώτατα ἐξέρχονται τὴν ἡμέραν) καλύπτουσι τὰ ὀπίσω τῆς κεφαλῆς διὰ μεταξίνου μανδουλίου ἢ καὶ διὰ τοῦ μέλανος αὐτῶν ἐπινωτίου, οὕτως ὥστε τὸ ἀνάστημα

αὐτῶν ὀπισθεν μεγίστην ἀποκτᾷ χάριν. Ὅταν δὲ τὸ θέρος ἐξέρχονται νυκτὸς εἰς περίπαιον εἴτε πρὸς τὸν Ἅγιον, διὰ τῆς Πλατείας Ρούγας, εἴτε ἐπὶ τῆς προκουαίας, ἐνθα πολὺ πλῆθος μέχρι τῆς δεκάτης καὶ τῆς ἑνδεκάτης ὥρας συρρέει καὶ συνωθεῖται, ἀντὶ τοῦ μαλλίνου ἐπινωτίου τοῦ χειμῶνος, καλύπτουσι τὰ τε νῶτα καὶ τὴν μέσην αὐτῶν διὰ τριχάπτου ὁμοίου πρὸς τὰ τῶν ἀνδραλουσίων γυναικῶν, καὶ, ἂν δὲν φορῶσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μανδύλιον, διὰ τοῦ αὐτοῦ τριχάπτου ἐπινωτίου καλύπτουσι τὰ ὀπίσω αὐτῆς, διὰ τοῦτο μὲν τὰς Ἰσπανίδας ἀναμιμνήσκουσαι, ὡς καὶ διὰ τοὺς χαρακτηρὰς, τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν κόμην, τὸ δὲ βάδισμα οὐχ ἦττον τῶν Παρισινῶν ἑλαφρὸν καὶ χάριεν ἔχουσιν, οὕτως ὥστε εἰς ἕχνος Ζακυνθίας παντὸς ἄλλου καταλληλότερον ἐφαρμόζεται τὸ ῥόδιον δίστιχον

τῆς γεδίσσας τῆς τ' ἀχνάρι
ὡς κ' ἐκεῖνο ἔχει χάρι,

ἐνεκα τῆς ἑλαφρότητος· — διότι περὶ τῆς σμικρότητος οὐδὲν δύναμαι νὰ ἐγγυηθῶ.

Δούλαι μέχρι πρὸ μικροῦ θεωρούμεναι πᾶσαι αἱ Ζακύνθιαι, εἴτε εὐγενεῖς εἴτε μὴ, οὐχὶ μέλη τῆς οἰκογενείας ἀνθρώπινα, ἀλλὰ σκεύη ἄνευ ψυχῆς εἰς διατήρησιν αὐτῆς χρησιμεύοντα κατ' ἀνάγκην, ἔζων κατακεκλεισμέναι εἰς τὰ ἴδια δωμάτια, μηδέποτε σχεδὸν τῆς οἰκίας ἐξερχόμεναι, μηδένα ξένον βλέ-

(1) Ἰδε τὸ μ. ΙΗ' σελ. 277 καὶ 396.

πουσαι, μηδ' εἰς τὰ παράθυρα νὰ παρακύψωσι δυνάμεναι, διότι πάντα ἦσαν διὰ ξυλίνων πικτῶν ἢ δικτυωτῶν κεκλεισμένα, κατασκευασμάτων ζηλοτυπίας δικαίως τζελοζιών (Gelosie, -jalousies) ἐπονομασθέντων. Εἶχον δὲ τὰ δικτυωτὰ ταῦτα σχῆμα μὲν τριγωνικόν, ἐπιφανείας δὲ τέσσαρας, σχηματιζόμενα ἐκ λεπτοτάτων σανίδος σχιζῶν πρὸς ἀλλήλας διασταυρουμένων, ὡς τοῦ δικτύου τὰ πλέγματα, καὶ τοσοῦτον πυκνῶς, ὥστε ἐλάχισται μόνον ὅπαι ἐπέτρεπον εἰς μὲν τὸν ἀέρα νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸ δῶμα, εἰς δὲ τὴν γυναῖκα ν' ἀναπνέῃ αὐτὸν βλέπουσα μὲν εἰς τὴν ὁδὸν οὐχὶ ὅμως καὶ βλέπομένη. Τῶν πικτῶν τούτων ἢ δικτυωτῶν ἔτι καὶ νῦν διατηροῦνται τινὰ ἐν στενωποῖς ἢ ἐπὶ μεμονωμένων παραθύρων, σημεία συνήθως, — παράδοξος μεταβολή! — ἐλευθέρας εἰσόδου (1).

Οὐδὲν ἴσως ὑπάρχει μέρος τοῦ παλαιοῦ ἡμισφαιρίου παρέχον τοσαύτην παρατηρήσεων ποικιλίαν εἰς ὅμακα ξένου ὅσον ἡ ὥραια τῇ ὄντι Ζάκυνθος, ἢ πρὸς τοῖς ἰδίους καὶ καθαρώς ἑλληνικοῖς τοσαῦτα ξένα καὶ ἐπίσκακτα, ἕνεκα τῆς ξένης ἐπιδρομῆς καὶ κατακτήσεως, ἔθιμα παραλαβούσα καὶ μετὰ θρησκευτικοῦ ἢ μᾶλλον εἰπεῖν θανατικοῦ καὶ δεισιδαίμονος ζήλου τηρήσασα.

Μὴ προτρέψῃς ποτὲ Ζακυνθίαν πολίτιδα ἵνα διαρκούσης τῆς ἡμέρας ἐξέλθῃ· ἐκτὸς ἂν ἐξέλθωσιν ἀπλῶς (καὶ τοῦτο σπανίως) ὅπως μεταβῶσαι διανύσωσι τὴν ἡμέραν πρὸς τινὲ φίλην, μεγίστη ὕβρις, καὶ ἀτιμία μάλιστα, θεωρεῖται παρὰ ταῖς Ζακυνθίαις ἢ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐξόδος· ἡ δὲ παλαιὰ αὕτη συνήθεια ἐπιδρᾷ πως καὶ νῦν ἐπὶ τῶν τῆς ἀνωτέρας τάξεως γυναικῶν, ἃς τινὰς, πλὴν τοῦ περιπάτου, σπανίως βλέπει καθ' ὁδὸν τὴν ἡμέραν. Ἰδίως ὁμοῦς ὁ ἀνὴρ, ὁ πατήρ ἢ ὁ ἀδελφός μὴ ἀκούσῃ ὅτι ἡ σύζυγος, ἡ θυγάτηρ, ἡ ἀδελφὴ ἐξέρχεται τὴν ἡμέραν. Εἶναι πολλάκις καὶ δι' αἵματος ἄξιός νὰ τιμωρήσῃ τὴν ἀτιμάζουσαν οὕτως αὐτόν. Ἡ συνήθεια αὕτη εἶναι, εἶπον, παλαιὰ καὶ συνέπεια τοῦ γυναικείου ἀποκλεισμοῦ τῶν παρελθόντων χρόνων, καθ' οὓς τὴν μὲν ἡμέραν οὐδέποτε ἢ σπανιώτατα καὶ αἰετοῦς προσωπιδοφόροι, τὴν δὲ νύκτα μόνον ἐνίοτε ἐξήρχοντο αἱ γυναῖκες. Εἰκόνας τοιούτων προσωπιδοφόρων γυναικῶν, τρικέριστα πῖλον φορουσῶν, βλέπει τις ἐν τοῖς συγγράμμασι τινῶν περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος καὶ τὰς ἀρχάς

τῆς παρούσης ἐπισκεψάμενων τὴν Ζάκυνθον περιηγητῶν.

Ὁ κατὰ τὸ 1821 ἐπισκεφθεὶς τὴν νῆσον ταύτην Γερμανὸς Χριστιανὸς Μύλλερ, ὁ πολλὰ μὲν ἀκριβῶς περιγράφας, πλεῖστα ὁμοῦς μὴ ἐννοήσας ἢ καὶ ἐκ προκαταλήψεως ἴσως παρεξηγήσας, ὡς καὶ τῶν ἐν ἐπαναστάσει διατελούντων Ἑλλήνων διέστρεψε τὸν χαρακτῆρα, διότι καὶ μόνον δὲν ἔτυχε, φαίνεται, παρ' αὐτῶν ὧν προσεδόκα φιλοφροσυνῶν, περιέγραψεν ἐν συντόμῳ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐσφαλμένως, τὰ τε αἷτια τῆς καθεύξεως ταύτης τῶν Ζακυνθίων γυναικῶν καὶ αὐτὰς ταύτας. «Ἄνακαλύπτει τις, λέγει, εἰς πᾶν πρᾶγμα ἐνταῦθα τὰ ἀνατολικά ἤθη, εἰς τε τὸ ἐνδυμα, τὸν κεφαλόδεσμον, τὸ καφτάνιον, τὰ ὄπλα καὶ τὸ βῆμα καὶ τὰ κινήματα τὰ προσπεποιημένης σεμνοπροσωπείας μετέχοντα (1). Ἀλλ' ὡς εἶπον ἡδὲ, ἔνδον τῶν οἰκιῶν ἢ μίμησις εἶναι κυρίως ἀξιοσημείωτος. Αἱ γυναῖκες εἶναι ἀόρατοι ἐνταῦθα· πολὺ ἀργὰ μόνον καὶ ἐν ὥρᾳ νυκτὸς ἀπαντᾷ τις γυναῖκα ὁλοσχερῶς κεκαλυμμένη καὶ μέλανα ἢ λευκὰ ἐνδεδυμένης· τότε βλέπει τις πολυάριθμα αὐτῶν στίφη διατρέχοντα τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας· σπανίως δ' ἔχουσι μεθ' ἑαυτῶν ἄνδρας. Καίτοι δὲ ὑπάρχει κατ' ἐπιφάνειαν ἡ προφύλαξις αὕτη, αἱ Ζακυνθίαι γυναῖκες δακτυλοδεικτοῦνται διὰ τὴν παράλυσιν τῶν ἡθῶν. Ἐξ ὧν εἶδον δὲν ἀπέκτησα ὑψηλὴν ἰδέαν περὶ τῆς καλλονῆς αὐτῶν ἐν γένει· καὶ αὐταὶ δ' ἐκείναι αἰτινὲς κατέχουσι θέλγητρά τινα ἀσχημίζουσιν ἐντελῶς αὐτὰ διὰ τοῦ ἀχαρίτου τῆς τε ἐνδυμασίας καὶ τῆς στάσεως αὐτῶν. Ἄλλως τε, καθὼς οἱ ἀνατολίται ἐπιθυμοῦσιν, ὅπασαί εἰσιν ἀμαθέσταται καὶ ἀπλῶς ἱκαναὶ πρὸς πλήρωσιν τοῦ νόμου τῆς φύσεως. Κατὰ τὴν πολυτέλειαν, τὰς ἀδράς τέρψεις, τὴν κομψότητα, οἱ Ἕλληνες ἀτελέστατα μιμοῦνται τοὺς Τούρκους. Ἐντὸς τῶν χαρμίων αὐτῶν οὐδὲν δυσχερέστερον ἢ νὰ ἀνοίξῃ μετὰ κυρίας Ζακυνθίας τὸ ἐλάχιστον ἀντικείμενον συνομιλίας ἐπὶ παντὸς πράγματος ἐξερχομένου τοῦ κύκλου τῶν συνηθειῶν αὐτῆς. Πόσον ἡμεῖς εἴμεθα εὐτυχεῖς ἐν τῇ εὐκράτει ἡμῶν Εὐρώπῃ ἀναγκαζόμενοι νὰ ἐκτιμῶμεν τὰς γυναῖκας διότι δυνάμεθα νὰ τὰς ἀγαπῶμεν! Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἰταλίᾳ αἱ γυναῖκες ὀλίγα γράμματα γινώσκουσιν· ἀλλὰ πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἐξαγοράζουσι τὸ ἀτόπημα τοῦτο διὰ λαμπρῶν θελγήτρων καὶ

(1) Κατασκευάσμα ἐντικτῆς ζηλοτυπίας ἔτι μᾶλλον ἀλλόκοτον βλέπεται εὐκόλως οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὸ ἐν Παρισίοις Μουσεῖον τοῦ Cluny. Αἱ δὲ τζελοζίαι τῆς Ζακύνθου μικτέρα ἔσχον τὴν ἐντικτὴν ζηλοτυπίαν καὶ οὐχὶ τὰ καφάσια τῶν Τούρκων, μεθ' ὧν οἱ κάτοικοι τῆς Ζακύνθου εἰς οὐδεμίαν ἤλθον σχέσιν· διότι οἱ Τούρκοι ἀρνησάμενοι τὴν νῆσον περὶ τὸ 1479, ἐπωλήσαν αὐτὴν ἔρημον περὶ τὸ 1482 εἰς τοὺς Εὐγατέας.

(1) Ὁ περιηγητὴς ἠπατήθη, ἐλαδὼν ἴσως ἀπὸ Ζακυνθίων τεὸς ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἕνεκα τῆς ἐπαναστάσεως πρόσφυγας· διότι οἱ κάτοικοι τῆς Ζακύνθου πολῖται καὶ χωρικοὶ ἐνεδύνοντο ἀπὸ πολλοῦ κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν τρόπον. Ὁ περιηγητὴς Chandler, ὁ τῇ 1766 ἐπισκεψάμενος τὴν νῆσον, λέγει αὐτολεξεί «ἡ μεγίστη τῶν κατοίκων τῆς Ζακύνθου μερὶς ἀποτελεῖται ἐξ ἑλλήνων ἀλλ' ἰταλιστῶν ἐνδεδυμένων». (Τόμος Γ', κεφ. 79 τῆς περιηγήσεως αὐτοῦ.)

πολλάκις διὰ νοστήμου πρωτοτυπίας εκπληττούσης ἢ μαγευούσης, ἐπὶ τινὰ κἄν χρόνον. Παρὰ ταῖς Ζακυνθίαις ὅμως οὐδεμία πρωτοτυπία· οἱ ἄνδρες ἐξ ἐναντίας ἔχουσι πολλὰ καλὰ, μετὰ τῶν λογιστέων καὶ ὁ τρόπος μεθ' οὗ δεξιόυνται τοὺς ξένους. Ἐνίοτε πτωχοὶ ἄνθρωποι μοὶ παρέσχον ὑπηρεσίας, δι' ἃς ἀδύνατον ἐστάθη νὰ παῖσω αὐτοὺς ὅπως δεχθῶσιν ἄλλο τεκμήριον εὐγνωμοσύνης ἢ μόνον εὐχαριστίας. Ἡ ἀφιλοκέρδεια αὕτη φαίνεται παράξενος εἰς τὸν ἐρχόμενον ἐξ Ἰταλίας. Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι οὗτοι μόνον τὴν ἀνυπόφορον μανίαν τῶν ἀδιακόπων χειρονομιῶν καὶ κινημάτων τῆς κεφαλῆς ἐν τῇ ὁμιλίᾳ ἔχουσι κοινὴν πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Ἰταλίας. Πολλὰ μικρὰ συνήθειαι παραπλήσια ἀπελείφθησαν αὐτοῖς μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ τόπου ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν.»

Παρέθηκα ἐξεπίτηδες μέχρι τέλους τὸ τεμάχιον τοῦτο, ἵνα καταδείξω πῶς πολλάκις καὶ πλησιάζων τις πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀπέρχεται καὶ ἀκουσίως μακρὰν αὐτῆς· ὁ περιηγητὴς ἡμῶν ὁ ὁμολογῶν ὅτι καὶ ἐν Ἰταλίᾳ αἱ γυναῖκες εἶναι ἀμαθέσταται καὶ γνωρίζων βεβαίως πόσον ἐν Ἑνετίᾳ παρημελεῖτο ἡ παιδεία οὐ μόνον τῶν γυναικῶν ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀνδρῶν, ὁ διακρίνων καὶ ἐκτιμῶν τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ Ζακυνθίου πτωχοῦ (ῥῶρον ἑλληνικὸν καὶ κτῆμα παντὸς Ἑλλήνος προτιμῶντος τῆς ταπεινώσεως τὸν ξηρὸν ἄρτον) καὶ ἀντιτάσσων αὐτὴν πρὸς τὴν ἰταλικὴν ἐπαιτείαν, ὁ περιηγητὴς ὁ ἐννοήσας ὅτι πολλὰ ἑνετικὰ συνήθειαι ἀπελείφθησαν τοῖς Ζακυνθίοις, ἀποδίδει τὴν ἀμάθειαν καὶ τὰ ἔθιμα τῶν γυναικῶν τῆς νήσου εἰς τὸν ἀνατολικὸν βίον, μὴ ἀνθυμνησάμενος ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ διήλθον ἀπλῶς τὴν νήσον σφάζοντες καὶ ἐρημοῦντες καὶ ὅτι οἱ νησιῶται πρὸς μόνους τοὺς Ἰταλοὺς συνεχρωτίσθησαν! Δυστυχῶς, ἡ ἑνετικὴ ἀμάθεια καὶ ἡ διαφθορά, διὰ τῶν ἑνετῶν ἀρχόντων τῶν εἰς τὴν νήσον μεταδιδόντων μεταδοθεῖσα καὶ εἰς τοὺς προὔχοντας τῶν Ζακυνθίων, διακρινέσθαι οὕτω παρὰ τῷ λαῷ (1)

(1) Τὴν πρὸς τὴν μόρφωσιν τοῦ Ζακυνθίου λαοῦ ὀλιγομίαν τῆς ἑνετικῆς κυβερνήσεως κατακρίνει ὁ ἰταλὸς Ξαυέριος Σκρόφανις λέγων· «ἀλλ' ἡ κυβερνήσις ἡκιστα μεριμνᾷ περὶ τοῦ φαιτισμοῦ τῶν λαῶν τούτων· ἡ μόνη ἐπιθυμία αὐτῆς εἶναι νὰ πληρώσῃ τοὺς φόρους.» Τὴν δὲ ἀμάθειαν τῶν Ἑνετῶν, καὶ αὐτῶν τῶν ἀρχόντων, καταδεικνύει τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον ἔπερ ὁ αὐτὸς περιηγητὴς ἐλκενολογῶν τὴν Ἑνετίαν ἀναφέρει· ἐν τινι πρὸς τὸν Ἑνετὸν διοικητὴν τῆς νήσου (proveditor) D. . . συνειλίχ, ὁ περιηγητὴς ἡκούσε μετὰ τῶν ἄλλων ἀθλιότητων παρ' αὐτοῦ τὰ ἐξῆς· «Ματαθαίνας λοιπὸν εἰς Πελοπόννησον, Ἀθήνας καὶ Ἀσίαν; Σὲ διαβεβαιῶ ὅτι καὶ τὸν γῦρον τοῦ κόσμου ἂν συντελέσῃς οὐδέποτε θὰ εὕρῃς κίτρον ὁμοίαν πρὸς αὐτήν· λέγων δὲ τοῦτο εἴλκυσεν ἐκ τοῦ δικτύλου τοῦ σπαραγδύλθον· παρατήρησον αὐτὸν καλῶς, προσέθηκεν· εἶναι ἡ Τύχη κεχαραγμένη ἐπὶ ἀναβαπτιστοῦ. — Πῶς ἐξοχώτατε! — Μάλιστα, βεβαίως, ἡ Τύχη γεγλυμμένη ἐπὶ ἀναβαπτιστοῦ. — Ἀλλ' ὁ ἀναβαπτιστὴς! — Βεβαίως! βεβαίως! ὁ ἀναβαπτιστὴς εἶναι λίθος σκλη-

Εὐτυχῶς δὲ, τῆς ἐλευθρίας ταύτης ἐπιδράσεως τῆς ἑνετικῆς κακοηθείας καὶ βαρβαρότητος παραδείγματα ὑπάρχουσι πλεῖστα, ὧν ἐκάστοτε οὐδόλως θέλομεν φεισθῆ. Νῦν ὅμως περιοριζόμεθα εἰς μόνον τὰ περὶ τὰς γυναῖκας.

Ναί! εὐτυχεῖς τῷ ὄντι οἱ ἄνδρες οἱ τιμῶντες τὰς γυναῖκας διότι δύνανται νὰ τὰς ἀγαπῶσιν· ἀλλ' ὅταν ἐπὶ αἰῶνας ὅλους οἱ ἄνδρες οὐδὲν ἄλλο ἠθέλησαν ἢ νὰ τυραννῶσι, φονεύωσι, διαφθείρωσι, διατηρῶσιν ἐν ἀμαθείᾳ ὡς δούλας ἢ ζῶα τὰς γυναῖκας καὶ ἐν γένει παντοιοτρόπως νὰ βασανίζωσιν αὐτάς, εἶναι ἄρα γε τοῦτο ἔλλειψις δι' ἣν αὐταὶ καὶ ὁ ἀνατολικὸς βίος πρέπει νὰ κατηγορηθῶσι; Ταλαίπωροι γυναῖκες ἅς τινες βάρβαρος συνήθεια βαρβάρων κατακτητῶν ἐπὶ τοσοῦτον ἐπίκρανε καὶ διέφθιρε! Δύστηνον φύλον ἐφ' οὗ ἡ κακὴ καὶ ἀνόητος κοινωνία πάντα τὰ σφάλματα τῶν ἀνδρῶν ἐπιφέρει! — Δὲν θέλω νὰ ὁμιλήσω, ἐγὼ ὁ ἐν τῇ νήσῳ ξένος, περὶ τοῦ βίου ἐν διήγῳ ἐν γένει οἱ ἄνδρες καὶ τοῦ τρόπου δι' οὗ μετεχειρίζοντο τὰς ἐν τῇ κοινωνίᾳ γυναῖκας οὐ μόνον κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ἀλλὰ καὶ καθ' ἕνα χρόνον ἔτι ἐπεσκέπτετο τὴν νήσον ὁ γερμανὸς περιηγητὴς. Ὁ σεβάσμιος ποιητὴς τοῦ Βασιλικοῦ (1), γέρων Ζακύνθιος, ἐξ ἐκείνων ὧν ὁ ζωγράφος καὶ ἡ ἀκμασιότατη μνήμη ὑπαγορεύει συνήθως χάριεσαν καὶ τερπνοτάτην διήγησιν παρελθόντων πραγμάτων, ἦν τινὰ εἶθε ὁ ἀκροατὴς αὐτολεξεί νὰ κατέγραφε παρρηχρῆμα, ὁ συγγραφεὺς, λέγω, τοῦ Βασιλικοῦ, κυριωδέστατον καὶ ἐντελὲς ἐπιτευχθέντα σκοπὸν ἔχοντας τὴν πιστὴν ἐξεικόνισιν τῶν ὑπὸ τοὺς Ἑνετοὺς Ζακυνθίων ἡθῶν καὶ ἐθίμων, κάλλιστα περιέγραψε τὴν ἀθλιότητα εἰς ἣν ἐπιέζετο ἡ γυνὴ καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν τυραννικὴν τοῦ ἀνδρὸς συμπεριφορὰν. Ἄς ἀφήσωμεν λοιπὸν νὰ ὁμιλήσῃ αὐτὸς διὰ στόματος ἐνὸς τῶν προσώπων τοῦ δράματος (σ. 91—93).

ΡΟΓΚΑΛΛΑΙΝΑ.

Μὰ ποῦς σοῦ εἶπε πῶς ἐγὼ ἄρῃσκον μοναχὸ τὸ σπῆτι; Εἶμαι ἐγὼ συνηθισμένη νὰ βγαίνω; Δὲν βλέπεις ταῖς ὀφθαλμοῖς μου; Εἰπῆρα ποτὲ μου λημεριαστὴ εἰς καμμία δικιὰ μας, μήτε εἰς τὸ σπῆτι μας; καὶ τὸ ἔκανα ὄντας μάλιστα ἡ ἀφαντιά σου ὅπως . . .

ρίστατος τὴν ὁποῖον ἄλλοτε μόνον εἰ ἐπιτηδεύοντο τῶν χαρακτῶν τῆς Ἑλλάδος μετεχειρίζοντο.» Κινηλούμενος δὲ μάρτυρας τοῦ διαλόγου τρεῖς φίλους παρίεντες προσεπιλέγει ὁ περιηγητὴς· «ὦ Ἑνετία! ἢ ἀδυναθῆς ἄρα γε νὰ τηρήσῃς ἐπὶ πολὺ τὴν ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων κυριαρχίαν σου ἂν ἐξακολουθῇς μεταχειρίζεσθαι τοιοῦτους λειτουργούς!»

(1) Ὁ Βασίλειος, δράμα εἰς πέντε πράξεις. Τὰ ἀναγερόμενα ὑποθέτονται ὅτι συνέστησαν κατὰ τὰ 1712 περὶ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου. Παρὰ Δ. Μ. Ζακυνθίου, ἐν ἔτει 1829—1830 μετὰ νεωτέρων διορθώσεων καὶ σημειώσεων. Ἐν Ζακύνθῳ τυπογραφεῖον ὁ Ζακύνθιος Κ. Ρωσολόμου 1859.

Τὸ ξέρω, τὸ ξέρω, ἀπὸ ταῖς πρώταις ἡμέραις ποῦ μ' ἐπῆρες, ποῦ μ' ἄφησες ὀληνύχτα νὰ κλαίω καὶ ἐρχόσουν τὰ χαράματα ἀπ' ἄλλοῦ ποῦ ἐχαίροσουν, κί' ἂν ἦθε σοῦ παραπονέθω διὰ τὴν ἀσπλαχνιά σου δὲν ἀπόκειται ἄλλο παρὰ βρισιαὶς καὶ θαρμύς. Καὶ μήγαρις ἀκόμη τώρα ποῦ ἐγέρασες ἄφησες πανταλῶς τὰ μαθημένα σου! τὸ σπῆτί σου σοῦ βρωμάει ἀκόμη ὅταν ἔταν ἦσουν νεὶς καὶ ἀκολουθεῖς ἀκόμη ταῖς κακαῖς στράταις ὅς νά-σουναι παιδί. . . .

Τοιαῦται ἦσαν αἱ οἰκογενειακαὶ ἀρεταὶ αἱ μετὰ τοῦ οἰκογενειακοῦ δένδρου μετεφύτευσαν εἰς τὴν Ζακύνθον οἱ Ἐνετοί, αἱ τινες οἱ Ὀθωμανοὶ οὐτ' ἐγνώριζον οὔτε μετεφύτευσαν εἰς τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ αἰῶνας κατεχόμενα ἑλληνικὰ μέρη· διότι ἐκεῖ, ὅσον ἂ μολὴς ἔνεκα τῆς γενικῆς δουλείας καὶ ἂν ἔμεινεν ἡ γυνή, ὅσω καὶ ἂν ἐπέδρασαν ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου αἱ ὀθωμανικαὶ περὶ γυναικῶν ἰδέαι, ἡ ἑλληνὶς ἔμεινεν ὁμῶς πάντοτε κυρία τῆς οἰκίας καὶ ἀληθὲς οἰκοδέσποινα, εἰς ἣν πρῶτος ὁ σύζυγος ἔφερεν ἀγάπην καὶ τιμὴν. Ἐκεῖ ὁ πατὴρ ἀνέτρεφε τὰ τέκνα αὐτοῦ ὡς χριστιανοὺς καὶ ὡς Ἕλληνας, μὴ διακρίνων ἄρρεν καὶ θῆλυ, μὴ κατὰ κλείων τὰ θῆλα εἰς τὰ μοναστήρια, μὴ παραμελῶν τὰ συζυγικὰ καθήκοντα ὅπως τρέχει εἰς πότους, ἐταίρας καὶ κώμους. Αἱ συνήθειαι αὗται δὲν ἦσαν ἀνατολικαί, ἦσαν συνήθειαι τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν Βοργιών, τῆς Ρώμης καὶ τῆς Ἑνετίας ἰδίως. Ἐκεῖ ἡ γέννησις θήλεως ἐθεωρεῖτο δυστύχημα, ἐκεῖ, μετὰ τὴν ἀτιμίαν ἣν αὐτοὶ πανταχοῦ ἔσπειρον, οἱ ἄνδρες ἐφόνευον τὴν ἀδελφὴν, τὴν γυναῖκα ἢ τὴν θυγατέρα αὐτῶν διὰ μικρὸν παράπτωμα, ἄνευ λόγου, ἢ διὰ ν' ἀπαλλαχθῶσιν αὐτῶν κατέκλειον τὰ ταλαίπωρα ταῦτα ὄντα εἰς μοναστήρια καὶ φυλακὰς.

Τὸ θῆλυ, κατὰ τὰ ἐνετικὰ ἔθιμα, δὲν ἐθεωρεῖτο ἐν Ζακύνθῳ ἀποτελοῦν μέλος τῆς οἰκογενείας, ἐθεωρεῖτο ἀτυχία ἡ γέννησις αὐτοῦ, ἐτυραννεῖτο καθ' ὅλον τὸν βίον καὶ οὐδὲν κέρδος ἀνέμενεν ἐκ τοῦ θανάτου τῶν τυράννων αὐτοῦ, ἀφιέμενον πολλάκις ἄστεγον καὶ ἐνδεὲς παρὰ τὴν θύραν τοῦ ἄρρενος κληρονόμου τῶν οἰκογενειακῶν ἀγαθῶν, ἢ κατὰ κλειόμενον εἰς τι μοναστήριον.

ΔΑΡΕΙΟΣ.

Τί μερτικό, τί μερτικό; — ἡ γυναῖκες δὲν ἔχουν μερτικό. Τὸ προικὶ ποῦ λαβάνουν εἶναι διὰ συγκατάθεσιν, διὰ ψυχικόν. Αὐταὶ δὲν πιάνουν τόπον εἰς τὰ δένδρα τῆς γενεαλογίας. Λοιπὸν εἰς ταῖς φαιμέλαις ποῦ κατὰ δυστυχίαν ἤθελε γέννηθῆναι πολλὰ θήλυκα, ἤθελες νὰ καταπνίγῃς εἰς τὸ οὐδὲν τὸ εἶναι τῆς φαιμέλαις, ὁ γένωντας ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεᾶς τὰ προικιά; Ἔτσι ἡ σοφία σου τὸ ὁρίσκει εὐλόγως; Δὲν πρέπει διὰ νὰ εὐχαριστήσουμε τὴν ἐπιθυμίαν μίαν γυναῖκος, ποῦ διὰ λίγο φαίνεται εἰς τὸν κόσμον, ἔπειτα περνᾷ καὶ χάνεται, νὰ βλάψουμε τὴν παρουσίαν τῆς φαιμέλαις, ποῦ αὐτὴ σώζεται διὰ πάντα καὶ ἀκούεται. Μάλιστα τῆς φέρνει ὑπόληψιν καὶ τιμὴν ἂν εἰς τὰ κλάδια τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου τῆς ἀπανταίειας εἰς τὴν σειρά τῶν χρόνων καὶ καμμία καλόγρη καὶ καμμία Γουμένη (1).

Τοιαύτην γνώμην εἶχον περὶ τῶν θυγατέρων αὐτῶν οἱ Ζακύνθιοι πατέρες τοῦ κειροῦ ἐκείνου, νομιμοποιούντες τὴν ἐξουδένωσιν ταύτην τοῦ θήλεος, τῇ βοηθείᾳ τῆς διεθρημένης ἐνετικῆς νομοθεσίας τῆς ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας πιεσάσης τοῦ Ἑλληνος τῆς Ζακύνθου κατοίκου, οἵτινες μόνον ἔνεκα τῆς δυνάμεως τοῦ ἑλληνισμοῦ, τῆς μαγείας τῆς γλώσσης καὶ τῆς προστασίας τῆς ἀδιάρρηκτος πρὸς τε τὸν ἑλληνισμὸν καὶ τὴν γλῶσσαν συνδεδεμένης ὁρθοδόξου ἑλληνικῆς θρησκείας ἐσώθη ἀπὸ παντελοῦς ἐθνικοῦ, ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ὀλέθρου.

Δυστυχῶς τὴν νομοθεσίαν ταύτην μετήγγισε καὶ εἰς τὸν ἰσχύοντα Ἰόνιον Ἀστυκὸν Κώδικα, τῷ 1841, ὁ νεώτερος νομοθέτης, ἐγκεντρίσας εἰς τὸ ἀγλαΐσμα τῶν νομοθεσιῶν, εἰς τὸ δένδρον τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας, τὸν Γαλλικὸν Ἀστυκὸν Κώδικα, τοὺς κλάδους τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου, τὰ λείψανα τῆς μεσαιωνικῆς δουλείας καὶ ἀθλιότητος. Κατὰ τὸν Ἰόνιον Κώδικα, τὰ θῆλα θεωροῦνται, ὡς προτοῦ, κατώτερα τῶν ἀρρένων, ἅτινα ὁ νομοθέτης, τὸν Δάρειον τοῦ Βασιλικοῦ ἀναμνησκῶν, ἰδιαιτέρως θωπεύει καὶ περιποιεῖται· εἰς τὰ ταλαίπωρα θῆλα («τί μερτικό; — τί μερτικό; — ἡ γυναῖκες δὲν ἔχουν μερτικό· τὸ προικὶ ποῦ λαβάνουν εἶναι διὰ συγκατάθεσιν, διὰ ψυχικόν») μικρά τινα ψυχία τῆς οἰκογενειακῆς οὐσίας ρίπτονται, ὅπως μὴ ἀποθάνωσι τῆς πείνης καὶ ὅπως, διὰ μικρᾶς *congrua dote*, ἐκφορτωθῶσιν αὐτὰ ταχύτερον οἱ πατέρες, τοῦθ' ὅπερ τὰ ἐνετικὰ στατοῦτα καλοῦσι *convenientemente maridar*.

Οὕτω περιορισμέναι, τυραννούμεναι καὶ παραμελούμεναι αἱ Ζακύνθιοι γυναῖκες, φοβούμεναι νὰ ὁμιλήσωσι μήπως δαρῶσιν ἢ νὰ ἐξέλθωσι μήπως φανευθῶσιν ἢ νὰ ζήσωσι, μήπως. . . ἀποθάνωσι τῆς πείνης, μηδὲν βλέπουσαι, μηδ' αὐτοὺς τοὺς ἄνδρας αὐτῶν, πῶς ἦτο δυνατόν, ὅσον καὶ ἂν εἶχον φύσει νοῦν ἢ πνεῦμα, ὅσῃν καὶ ἂν εἶχον πρωτοτυπίαν, ν' ἀναπτυχθῶσι κατὰ τὴν μάθησιν, ἀφ' οὗ οὐδὲ καὶ τὰ πρῶτα πράγματα ἐδιδάσκοντο, ἢ νὰ τέρψωσι ξένον, Γερμανὸν μάλιστα, διὰ τῆς ὁμιλίας αὐτῶν, ἀφ' οὗ πέραν μὲν τῆς *τελειότητος* καὶ ἔξω τῆς θύρας αὐτῶν οὐδὲν ἐγνώριζον, ὁμιλοῦσαι δ' ἐλευθέρως πρὸς ξένον ἄνδρα ἐκινδύνευον ἀληθῶς; Ἐκ δὲ τῆς ἐπιβεβλημένης ἀμαθείας καὶ τῆς κατηναγκασμένης σιγῆς, δι' αἱ ὁ περιηγητὴς τοὺς ἄνδρας ὥφειλε πικρῶς νὰ κατακρίνῃ, ἀτόπως εἰκάζει ὅτι αἱ γυναῖκες ἐν γένει τῆς Ζακύνθου ζῶσι μόνον θῆλεος γένους καὶ οὐδὲν πλέον τυγχάνουσι, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον, ὀλίγας μόνον ἡμέρας διατρίψας ἐν τῇ νήσῳ, κατ' ἀνάγκην καὶ ἐλαχίστα αὐτῶν καὶ ἐπ' ὀλίγον ἐγνώρισε. Τὴν δὲ πλάνην τοῦ περιηγητοῦ οὐ μόνον ἡ περὶ τῆς καλλονῆς τῶν Ζακυνθίων κρίσις αὐτοῦ

(1) Βασιλικὸς, σ. 103.

καταδεικνύει, διότι ἀληθῆ ἀσέβειαν πρὸς τὴν γυνῶσιν τοῦ καλοῦ θεωρῶ αὐτὴν, καθ' ὃν μάλιστα χρόνον πλείστη διέπρεπε καλλονὴ παρὰ τῇ εὐγενεῖ τῆς Ζακύνθου τάξει, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀντιπαραθέσεως τῆς κρίσεως ἐτέρου περιηγητοῦ θέλομεν συναγάγει. Ἰδοὺ τί λέγει περὶ τῶν ζακυνθίων γυναικῶν, ὧν, σημειωτέον, οὐδεὶς περιηγητὴς ἀπηξίωσε νὰ μνημονεύσῃ, ὁ Ξαυέριος Σκρόφανις, ὃν πλέον ἢ ἅπαξ ἐκάλεσα εἰς βοήθειάν μου· «Ἐν Ζακύνθῳ αἱ γυναῖκες μένουσι πάντοτε κατακεκλεισμέναι καὶ μόνον προσωπιδοφόροι ἐξέρχονται. Ἐν ὁποῖα δὴποτε ὥρα τοῦ χρόνου οὔτε δέχονται οὔτε μεταδίδουσιν εἰς ἐπισκέψεις, οὐδ' εἰς θέαμά τι. Οἱ Ζακύνθιοι εἰς τοσοῦτον φθάνουσι ζηλοτυπίας καὶ τραχύτητος (grossièreté) ὥστε καὶ αὐτὴν τὴν θρησκείαν περιυβρίζουσι· διότι μόνον ἅπαξ κατ' ἔτος ἐπιτρέπουσιν εἰς τὰς γυναῖκας αὐτῶν, τὰς ἀδελφὰς καὶ τὰς θυγατέρας νὰ μεταδῶσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πάντοτε τὸ μεσονύκτιον καὶ ὑπὸ προσωπίδων. Αἱ Τούρκισσαι τοῦλάχιστον, ὑποκείμεναι εἰς τὸν ζηλοτυπότατον τῆς ὑψηλίου λαοῦ, ἐξέρχονται ὁσάκις θέλωσι φέρουσαι καλύπτραν· πᾶς δέ τις γινώσκει ὅτι ἡ καλύπτρα συμπληροῖ τὰς τε χάριτας καὶ τὴν καλλονήν. Ποῦ ὑπάρχει ἐν Ζακύνθῳ τὸ πολύτιμον καὶ περιζήτητον ἄνθος, ἡ γυνή; οὐδαμοῦ βλαστάνει, ἢ, ἂν φανῇ, φαίνεται χαῦνον, ὠχρόν, θνήσκον, μεμαραμμένον, ὡς τὰ φυτὰ τὰ ὑπὸ κώδωνας ὑελίνους ὑπὸ τῶν φυσιολόγων ἐγκλειόμενα» (1).

Παραδεχόμεθα λοιπὸν τὰς Ζακυνθίας χαριέσσας, εὐειδεῖς, ἀγαθὰς καὶ εὐφρεῖς καὶ ὁμολογοῦμεν μόνον ὅτι τὰ ἐνετικά ἔθιμα, συναναφυρέντα πρὸς τὰς ζηλοτύπους καὶ ἀρχικάς ῥοπὰς τοῦ ἐν Ζακύνθῳ ἀνδρικοῦ φύλου, κατέστησαν καὶ διετήρησαν αὐτὰς ἐκ διαδοχῆς εἰς ἐντελῆ ἀμάθειαν, ἀφ' ἧς, νῦν μόνον, τὰ μετὰ τὴν ἔνωσιν συστηθέντα καὶ συνιστάμενα δημοτικά τε καὶ ἰδιωτικά πρῶθεν αἰσθητικὰ θέλουσιν ἐξαγάγει αὐτὰς, πρᾶσκειάζοντα οὕτω μητέρας πεπολιτισμένας καὶ ἀπηλλαγμένας προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν. Ὀφείλω δὲ νὰ ὁμολογήσω ὅτι, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ὁ ἐν αὐτῷ πρὸς τὰ γράμματα ζῆλος καὶ τῶν ἐκαὶ θηλέων ἡ φιλομάθεια ἐπενήργησαν μὲν πως ἐν Ζακύνθῳ ἐπὶ τῶν γυναικῶν τοῦ λαοῦ, ὧν τὴν ἐκπαίδευσιν ἐντελῶς ἡμέλουν οἱ ἐξηγετισμένοι προστάται, ἀλλ' ὑπὸ τῶν τῆς ἀνωτέρας τάξεως μᾶλλον ἐκτιμηθέντα μετεδόθησαν αὐταῖς αἰ-

τινες ἀνέθρεψαν καὶ ἐξεπαίδευσαν θυγατέρας ἀποτελούσας κοινωνίαν ἄβραν καὶ ἀρκούντως πεφωτισμένην. Οὕτω δὲ, μετὰ τῶν νεωτέρων τῆς ἀνωτέρας ζακυνθίας κοινωνίας γυναικῶν εὐλαί μόνον στεροῦνται στοιχειωδῶν γνώσεων, μετὰ τῶν κορασίων, ἅτινα μετὰ μικρὸν ἔσονται γυναῖκες καὶ μητέρες, οὐδέν.

Δὲν δύναται τις ὅμως νὰ ἀρνῇθαι ὅτι, καὶ τοὶ περισταλῆσαι ἤδη, ὑπάρχει ὅμως ἐν Ζακύνθῳ εὐκολία τις ἡθῶν μὴ ἀπαντωμένη ἐπὶ τῆς ἀπέναντι χειρσονήσου. Ἀλλὰ, πρῶτος ἐγὼ ἀναγνωρίζων, ἐξηγῶ αὐτὴν καὶ νομίζω μάλιστα συγγνωστέαν. Ἡ γυνή, ἐξόχως τρυφερὰ αἰσθήματα τρέφουσα καὶ πολλῷ τοῦ ἀνδρὸς ἁβροτέραν καρδίαν ἔχουσα, φύσει δὲ τοῦ ἰδανικοῦ καὶ ἀπολύτως καλοῦ λάτρις, ὅπως ζήσῃ εὐδαίμων ἔχει ἀνάγκην ἀγάπης. Ἀγαμος, λατρεύει τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς ἀδελφούς αὐτῆς, λατρεῖαν ἣν οὐδὲ κἂν ἐννοεῖ ὁ ἀνὴρ· νυμφευομένη, προτίθεται ν' ἀγαπήσῃ τὸν ἄνδρα, καὶ μήτηρ θυσιάζεται διὰ τὸ τέκνον αὐτῆς· ἐστερημένη τῆς ἀγάπης ἡ γυνή, μελαγχολᾷ, παραφρονεῖ, παρεκτρέπεται ἴσως. Ἰδίως δὲ ἡ ἐγγαμος, ἀπαιτούσα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς σέβας ἔσον πρὸς τὸ ὑφ' ἑαυτῆς εἰς τὸν ἄνδρα ἀποδιδόμενον, ἔχει ἀνάγκην τῆς ἀγάπης αὐτοῦ τῆς σταθερᾶς καὶ διηνεκοῦς. Δὲν ἀρκεῖ πλέον εἰς αὐτὴν ἡ ἀγάπη τῶν γονέων, ἡ περὶ τῶν τέκνων φροντίς· ἀπαιτεῖ καὶ ἔχει ἀνάγκην ἀναπόφευκτον τῆς ἀγάπης ἐκείνου πρὸς ὃν συνέδεσε διὰ πάντα τὸ τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν. Μόνον ἐπιθυμίαν νυμφευομένη ἔχει νὰ εὖρῃ πρᾶγμα τὸ ἐναιρον τῆς ἰδίας νεότητος, ν' ἀποκτήσῃ ἐνσεσπρωμένον τὸν ἰδανικὸν σύζυγον, ὃν ἡ φαντασία αὐτῆς ἐπλασεν ἤδη, ν' ἀγαπήσῃ καὶ ν' ἀγαπηθῇ ὑπ' αὐτοῦ, νὰ τύχῃ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀνδρὸς πρὸς ὃν καὶ σέβας καὶ ἀγάπην νὰ δύναται νὰ φέρῃ. Ἀλλ' ὅταν εἰς τὴν τρυφερὰν καρδίαν τῆς γυναικὸς παραθῇ καρδίαν σκληρὰν καὶ τραχεῖαν, ἦθι μετ' ἀμαθείας τυραννικὰ καὶ ἀκόλαστα λίαν, ἄνδρα ἀμελοῦντα καὶ παρορῶντα αὐτὴν, πῶς δύνασαι ν' ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτῆς, μετὰ τινα χρόνον, σέβας, ἀγάπην, πίστιν; Θέλω βεβαίως ἐπαινέσαι τὴν γυναῖκα ἐκείνην ἣτις οὕτω δυστυχοῦσα ἀποφεύγει ὅλως τὴν ἄβυσσον ἢ ἵσταται ἐν καιρῷ ἐπὶ τοῦ χαίλους τοῦ κρημοῦ· θέλω θαυμάσαι αὐτὴν ὡς ὃν ἐξαίρετον καὶ σπάνιον, διότι πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται νοῦς ἰσχυρὸς, καρδία ἐκτακτος, δύναμις ὑπεράνθρωπος, ἀνατροφή ἀρίστη, κτήματα σπανιώτατα συγκεντρούμενα ἐν ταῦτῳ ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς· καὶ τοιαῦτα ὑποδείγματα ἀρετῆς δυστυχεστάτης, ἀρετῆς αὐστηροτάτης, ἀρετῆς ὀντως θείας, πλέον καὶ συχνότερον ἴσως ἢ ἀλλαχοῦ ἐν Ζακύνθῳ ἀπαντᾷ. Ἀλλὰ φαντάσθητι τὴν κατάστασιν τῆς γυναικὸς ὡς ἀνωτέρω περιέγραψα τὴν Ζακυνθίαν, ἀναμνήσθητι ἰδίως τὸν ἀποκλεισμόν αὐτῆς, ἀντίθεος αὐτὸν εἰς τὰς

(1) X. Scrofanis, Voyage en Grèce, ἐπιστολὴ 23 — Ὁ Chandler μίαν μόνον κατ' ὁρμὴν νὰ ἴδῃ Ζακυνθίαν, διὰ θύρας ἀνεωγίας, κλαίονσαν τὸν θάνατον νηπίου ὅπερ ἔκειτο παρ' αὐτὴν ἐνδεδυμένον, τὴν κόμην ἔχον κεκονισμένην καὶ τὸ πρόσωπον βεβαμμένον καὶ διὰ χρυσῶν φύλλων ἐστολισμένον. (ἴδε κεφ. 79 τῆς περιηγήσεως αὐτοῦ.)

νυκτερινὰς καὶ ὑπὸ προσωπίδα ἐξόδους, αἱ μόναι ἐπέ-
 τρεπον οἱ νῆπιοι ἄνδρες, καὶ εἶπε κατόπιν ὅτι πα-
 ρεκκλίνουσα εἶναι φύσει κακὴ ἢ ἀσύγνωτος καὶ πέ-
 ραν τοῦ δέοντος ἀξιοκατάκριτος. — Ἀφ' οὗ ἐπ' αἰῶνας
 τὸ καταλίπωρον καὶ ἀσθενὲς φύλον ὑπέστη τὰ πάν-
 δεινα ἐν Ζακύνθῳ, μήπως ἄρα τὴν σήμερον ἀπηλ-
 λάγη ὁλοσχερῶς τῶν δεινῶν; Ὅτι ἡ γυνὴ διεφθάρη
 ἐν τῇ δουλείᾳ καὶ τῷ ἀποκλεισμῷ, ὅτι δὲν ἤλευθε-
 ρώθη ἔτι ἐντελῶς, ὅτι δὲν θεωρεῖται ἴσα ἀστυκὰ
 δικαιώματα πρὸς τὸν ἄνδρα ἔχουσα συνήγαγεν ἤδη
 ὁ ἀναγκνῶστης ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων. Ἀλλ'
 ἂν βεβαιωθῇ ὅτι ἡ νόμιμος γυνὴ ἔτι καὶ νῦν πολ-
 λάκις παρεμελεῖται ἐν Ζακύνθῳ, δὲν
 θέλει τάχα συμπαθῆσαι πρὸς τὴν ἀσθενεῖαν αὐτῆς,
 ἔχουσιν ἀντιπάλους ἰσχυροὺς τὴν μόνωσιν, τὴν ἀ-
 νήκην τῆς ἀγάπης, τὴν ζήλοτυπίαν, τὴν πικρίαν,
 τὸ φύσει φιλέκδικον, τὴν ἀπελπισίαν;
 Πρὶν ἢ κατακρίνη τις τὰς γυναικας (καὶ ὁμιλῶ περὶ
 τοῦ γυναικείου φύλου ἐν γένει) ὀφείλει νὰ κατακρίνη
 τοὺς ἄνδρας. Πρὸς δὲ τὴν λυπηρὰν ταύτην κατὰ-
 στασιν εὐλόγως ἐκφωνεῖ τις (πληθύνων τὸν ἀριθμὸν)
 τὴν ἐπιγραφὴν γαλλικοῦ τίνος δράματος, οὗτινος δὲν
 ἐνθυμοῦμαι τὸν συγγραφεῖ· c'est la faute des
 maris.

Περὶ τὴν ὑπὲρ τῆς Ζακυνθίας καὶ τῆς γυναι-
 κῆς ἐν γένει ἀπολογία, δὲν κρίνω περιττὸν νὰ ἀνα-
 δράμω ἐκ νέου εἰς τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ὅπως
 σημειώσω μικράν τινα περίστασιν, ἐξ ἧς καταφαί-
 νεται ὅτι εἰσήγαγεν ἐπὶ τινος ὥρας ἡ Ζακυνθία ζήλο-
 τυπίαν, ὑποχωρήσασα εἰς τὴν τὰ πάντα ὑποτάσσου-
 σιν κολακείαν.

Ὅτε, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν κατὰ τὸ 1687
 ἄλωσιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν εἰς Εὐβοίαν ἐκστρα-
 τεῖαν αὐτῶν, ὁ ἐνδοξος στρατηγὸς Ὀθων Γουλιέλμος
 Καϊνεγσμάρκ ἀπέθανε (τῇ 15 Σεπτεμβρίου 1688)
 ἐν Εὐβοίᾳ, διχοκούσης τῆς πολιουρχίας τῆς Χαλκίδος,
 ἡ ἀγαθὴ καὶ πιστὴ αὐτοῦ σύζυγος ἐπὶ τοῦ πλοίου
 αὐτῆς ἀγίας Ἀρνης κατέλιπε τὴν Ἑλλάδα, ἐπανε-
 ρχομένη εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα, παρελλάξασα δὲ τὸν
 Μαλέαν, διαλθοῦσα ἐξώθεν τῆς Κορώνης, τῆς Με-
 θώνης καὶ τοῦ Νευαρίνου προσωρμίσθη τῇ 8 9δρίου
 εἰς Ζακύνθον, ἣν καὶ ἄλλοτε, ζῶντος τοῦ ἀνδρός, εἶ-
 χεν ἐπισκεφθῇ. Τὴν κόμησσαν Καϊνεγσμάρκ ἠκολού-
 θει πάντοτε ἡ δανίς Ἄννα Ἀκεργελμ, ἥτις κατέ-
 λιπεν ἡμῖν ἡμερολόγιον πολυτιμώτατον διὰ τὰς
 περὶ τῆς ἑνετικῆς ἐκστρατείας πληροφορίας· ἰδοὺ δὲ
 περὶ τῶν κυριῶν τῆς Ζακύνθου τί λέγει· «Τῇ 9ῃ
 (Νοεμβρίου). Αἱ κυρίαι τῆς πόλεως ἦλθον εἰς ἐπίσκε-
 ψιν τῆς κομήσσης. Πρὸς τὸ ἐσπέρας δὲ ἡ κόμησσα
 με ἐστειλεν εἰς τὴν πόλιν μετὰ τῆς Αἰκατερίνης. Αἱ
 κυρίαι ἐπανεῖλθον τὸ ἐσπέρας μεθ' ἡμῶν ὅπως παρ-
 καλέσωσι τὴν κόμησσαν νὰ ἀποβῇ καὶ διακρίψῃ εἰς

τὴν πόλιν. Ἡ δὲ κόμησσα, ὑπείκουσα εἰς τὰς πολλὰς
 παρακλήσεις, καταβαίνει εἰς τὴν ξηράν καὶ μένει
 ἐπὶ δύο νύκτας ἐν Ζακύνθῳ, διότι οἱ πρίγκηπες δὲν
 ἐδύναντο νὰ καταλίπωσι πρότερον τὸ ναυτικὸν τοῦτο
 καταφύγιον.

«Τῇ 11ῃ. Ἡ κόμησσα ἐπανεῖλθεν ἐπὶ τοῦ πλοίου
 ἀπόψε συνωδευμένη ὑπὸ τῶν κυριῶν τῆς πόλεως, αἵ-
 τινες ἀπεχειρέτισαν αὐτήν» (1).

Ἄρα γε, ἂν ἡ κόμησσα Αἰκατερίνη Καϊνεγσμάρκ
 δὲν ἦτο χήρα στρατηγοῦ τῆς κυριάρχου τῶν ἰονίων
 νήσων Ἑνετίας, οἱ ζηλότυποι Ζακύνθιοι σύζυγοι τοῦ
 ἔτους 1688 ἤθελον ἐπιτρέψαι τοσαύτας ἐξόδους τῶν
 γυναικῶν αὐτῶν;

Σ.

ΟΙ

ΚΑΤΑ ΤΥΧΗΝ ΑΝΑΔΕΙΧΘΕΝΤΕΣ ΜΕΓΑΛΟΙ ΑΝΔΡΕΣ.

(Ἐκ τῶν τοῦ d'Israeli.)

Πλεῖστα παραδείγματα ἀπαντῶνται ἐν τῇ ἱστο-
 ρίᾳ ποιητῶν, φιλοσόφων καὶ καλλιτεχνῶν, ὧν τὸ
 δημιουργικὸν πνεῦμα διηγέρθη τυχαίως ἐκ μικρῶν
 καὶ ἀσημάντων συμβεβηκότων.

«Τὴν 15 τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1764, λέγει ὁ ἱστο-
 ρικὸς Γιόδων, καθήμενος μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τοῦ
 Καπιτωλίου, καὶ ὅλως εἰς σκέψεις βεθυθισμένος,
 ἤκουσα τοὺς καλογήρους ψάλλοντας τὸν Ἑσπερινὸν
 ἐν τῷ ναῷ τοῦ Διός. Τότε πρῶτον συνέλαβον τὴν
 ιδέαν νὰ γράψω περὶ τῆς παρακμῆς καὶ πτώσεως
 τῆς Ρώμης.»

Ὁ Malebranche εἶχε τελειώσει τὰς θεολογικὰς
 του σπουδὰς μετὰ τὸν σκοπὸν νὰ γίνῃ μέλος κληρικοῦ
 τίνος τάγματος, μηδὲ κἂν ὑποπτεύων τὴν δόξαν,
 ἥτις ἐπαρίμενε νὰ στέψῃ μετέπειτα τὰ συγγράμ-
 ματα αὐτοῦ. Εὐρισκόμενός ποτε ἄεργος εἰς βιβλιο-
 πωλεῖον ἀπάντησε τὸ περὶ ἀνθρώπου τοῦ Καρτε-
 σίου σύγγραμμά· καὶ ἀναγνούς τινα χωρὶς τοσαύτην
 ἡθάνθη ἡδονήν, ὥστε οἱ σφοδροὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ
 παλμοὶ τὸν ἠνάγκασαν ν' ἀφίσσῃ πρὸς ὥραν τὴν ἀ-
 νάγνωσιν. Ἐκ τῆς συμπτώσεως ταύτης ἐγεννήθησαν
 αἱ βαθεῖαι σκέψεις καὶ θεωρίαι, αἵτινες κατέστησαν
 αὐτὸν ἄλλον Πλάτωνα τοῦ αἰῶνός του.

Ὁ Κώλεϋ κατὰ σύμπτωσιν ἐγένετο ποιητής. Νεώ-
 τας ἔτι ὢν εὗρεν εἰς τὰ δομᾶτια τῆς μητρὸς του
 The Fairy Queen τοῦ Σπένσερ, καὶ μελετῶν ἀ-

(1) Ἴδε τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο ἐν τῷ λαμπρῷ συγγράμματι
 τοῦ κόμητος Delaborde, Athènes aux XV, XVI, et XVII siècles
 les ἐν τῇ 6ῃ τέρει.